

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในประเทศไทยมะม่วงจัดเป็นผลไม้เศรษฐกิจซึ่งส่งออกเป็นอันดับ 3 ของโลก ตลาดต่างประเทศมีความต้องการเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ โดยในปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยผลิตมะม่วงได้ปริมาณ 3,131,237 ตัน คิดเป็นมูลค่า 218,372.47 ล้านบาท และมีการส่งออก 71,075 ตัน เป็นมูลค่า 3,150 ล้านบาท เมื่อเปรียบเทียบกับปี พ.ศ. 2556-2557 พบว่าปริมาณการผลิตและมูลค่าการส่งออกมีแนวโน้มสูงขึ้น มีตลาดหลัก คือ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา เวียดนาม และเกาหลี โดยส่งออกในรูปแบบมะม่วงภาชนะบรรจุอัดลม ร้อยละ 49 มะม่วงผลสด ร้อยละ 32 มะม่วงแช่แข็ง ร้อยละ 13 และมะม่วงอบแห้ง ร้อยละ 6 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2559)

ปัจจุบันการปลูกมะม่วงกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศไทย และอำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง มีผลผลิตส่งออกรวม 700 ตัน มูลค่าการส่งออก 24.5 ล้านบาท (สำนักงานเกษตรอำเภอสามโก้, 2559) และมะม่วงยังสามารถนำมาแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าได้ผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย โดยอำเภอสามโก้มีเกษตรกรผู้ปลูกมะม่วงส่งออกจำนวน 57 ครัวเรือน (สำนักงานเกษตรอำเภอสามโก้, 2559) สำหรับสถานการณ์การผลิตและการค้ามะม่วงที่ผ่านมาประสบปัญหา ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพอากาศมีความแปรปรวน ต้นทุนการผลิตสูง เพราะปัจจัยการผลิตมีราคาแพง ผลผลิตเสียหายจากโรคและแมลง เกษตรกรบางส่วนขาดความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษา ทำให้คุณภาพผลผลิตไม่ได้มาตรฐาน และการเก็บเกี่ยวด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหาย นอกจากนี้ปัญหาดังกล่าวแล้ว ชาวสวนมะม่วงยังประสบปัญหาผลผลิตเสียหายเนื่องจากกระบวนการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เช่น การคัดเกรด และการขนส่ง

ในการผลิตมะม่วงส่งออกจึงจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือระหว่างกันตั้งแต่การเตรียมการจัดตั้งวัตถุดิบ จนถึงการผลิตขั้นสุดท้าย และส่งมอบให้กับผู้บริโภค เกษตรกรต้องมีการบริหารจัดการการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เพื่อให้ผลผลิตมีมาตรฐานและตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคได้ การบริหารจัดการการดำเนินงานดังกล่าว ได้มีการนำแนวคิดโซ่อุปทาน ซึ่งเป็นการบริหารตั้งแต่วัตถุดิบจนถึงผลิตภัณฑ์ที่จัดส่งให้ลูกค้า โดยในโซ่อุปทานอาจประกอบด้วยหลายภาคส่วน แต่ทุกภาคส่วนต้องปฏิบัติหน้าที่เสมือนอยู่ส่วนเดียวกัน และมีวัตถุประสงค์เดียวกัน

ดังนั้นเพื่อปรับปรุงกระบวนการที่ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าว จึงต้องมีการศึกษาถึงสถานการณ์ปัจจุบันของการเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์มะม่วงไปสู่ผู้บริโภคทั้งในและต่างประเทศ และใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาโซ่อุปทานมะม่วงให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัยไว้ดังนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง
- 2.2 เพื่อศึกษาการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง
- 2.3 เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง
- 2.4 เพื่อศึกษาแนวทางการส่งเสริมการเกษตร

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

3.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

- 3.1.1 เพศ
- 3.1.2 อายุ
- 3.1.3 สถานภาพการสมรส
- 3.1.4 ระดับการศึกษา
- 3.1.5 การมีตำแหน่งทางสังคม
- 3.1.6 ประสบการณ์การปลูกมะม่วง
- 3.1.7 การได้รับการฝึกอบรมด้านการปลูกมะม่วง

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

- 3.2.1 จำนวนแรงงานในครัวเรือน
- 3.2.2 ลักษณะพื้นที่ถือครองทางการเกษตร

3.2.3 พื้นที่ปลูกมะม่วง

3.2.4 ผลผลิตมะม่วงต่อไร่

3.2.5 รายได้จากการผลิตมะม่วงต่อไร่

3.2.6 รายจ่ายจากการผลิตมะม่วงต่อไร่

3.3 การจัดการโซ่อุปทานมะม่วง ประกอบด้วยตัวแปร ดังนี้

3.3.1 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ต้นน้ำ

- 1) การได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต
- 2) การเตรียมพื้นที่ปลูก
- 3) การเลือกใช้พันธุ์มะม่วง
- 4) การเลือกใช้ปุ๋ย

3.3.2 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง กลางน้ำ

- 1) การจัดการกระบวนการผลิต
- 2) การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว
- 3) การตรวจรับรองคุณภาพ

3.3.3 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ปลายน้ำ

- 1) การสร้างมูลค่าเพิ่ม
- 2) การกระจายสินค้า
- 3) การเคลื่อนย้ายผลผลิต
- 4) การส่งออกต่างประเทศ

3.4 ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต ประกอบด้วยประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ

3.4.1 ปัญหาในการจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ต้นน้ำ

3.4.2 ปัญหาในการจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง กลางน้ำ

3.4.3 ปัญหาในการจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ปลายน้ำ

3.4.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

3.5 แนวทางการส่งเสริมการเกษตร ประกอบด้วยประเด็นเกี่ยวกับ

3.5.1 วิธีการส่งเสริมการเกษตร

ภาพที่ 1.1 แบบจำลองกรอบแนวคิดการวิจัย

4. ขอบเขตการวิจัย

4.1 ขอบเขตเชิงพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของเกษตรกร กลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง ในปีการผลิต 2559 – 2560

4.2 ขอบเขตเชิงเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของเกษตรกร กลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต อำเภอสามโก้ จังหวัดอ่างทอง ในประเด็น สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร การจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของเกษตรกร ปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานของเกษตรกร รวมถึงแนวทางการส่งเสริมการเกษตร

4.3 ขอบเขตเชิงเวลา การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลของเกษตรกรกลุ่มส่งออกมะม่วงมณฑลธรรมนิมิต เกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานมะม่วง รวมถึงปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการโซ่อุปทานมะม่วง ตั้งแต่เดือนมีนาคม ถึง เดือนกรกฎาคม ปี 2560

5. นิยามศัพท์เฉพาะ

5.1 การจัดการโซ่อุปทานมะม่วง หมายถึง การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

5.2 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ต้นน้ำ หมายถึง การจัดการตั้งแต่การได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต การเตรียมพื้นที่ปลูก การเลือกใช้พันธุ์มะม่วง และการเลือกใช้ปุ๋ย

5.3 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง กลางน้ำ หมายถึง การจัดการตั้งแต่การจัดการกระบวนการผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว และการตรวจรับรองคุณภาพ

5.4 การจัดการโซ่อุปทานการผลิตมะม่วง ปลายน้ำ หมายถึง การจัดการตั้งแต่การสร้างมูลค่าเพิ่ม การกระจายสินค้า การเคลื่อนย้ายผลผลิต และการส่งออกต่างประเทศ

5.5 การได้มาซึ่งปัจจัยการผลิต หมายถึง แหล่งที่มาของปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์มะม่วง ปุ๋ย สารกำจัดศัตรูพืช และแหล่งเงินทุน

5.6 การเตรียมพื้นที่ปลูก หมายถึง การเตรียมดินสำหรับการปลูกมะม่วง

5.7 การเลือกใช้พันธุ์มะม่วง หมายถึง การเลือกใช้เมล็ดมะม่วง และการเลือกใช้ต้นกล้ามะม่วง

5.8 การเลือกใช้ปุ๋ย หมายถึง การเลือกใช้ปุ๋ยอินทรีย์ และปุ๋ยเคมี

5.9 การจัดการกระบวนการผลิต หมายถึง การจัดการด้านการปลูก การให้น้ำ การให้ปุ๋ย การผลิตผลมะม่วง การห่อผล การกำจัดวัชพืช การกำจัดแมลงศัตรูมะม่วง และการเก็บเกี่ยวมะม่วง

5.10 การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว หมายถึง การจัดการด้านการกำจัดยางมะม่วงที่ขี้ การคัดเลือกคุณภาพ การคัดขนาดมะม่วง การทำความสะอาดมะม่วง การควบคุมโรค การกำจัดแมลงวันทอง การเคลือบผิวมะม่วง และการบรรจุหีบห่อ

5.11 การตรวจรับรองคุณภาพ หมายถึง การตรวจรับรองคุณภาพในด้านการขอรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ การขอรับรองมาตรฐาน GAP และหน่วยตรวจรับรองคุณภาพ

5.12 การสร้างมูลค่าเพิ่ม หมายถึง การสร้างมูลค่าเพิ่มในด้านการแปรรูปมะม่วง การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การสร้างตราสัญลักษณ์ และการรับรองแหล่งผลิต

5.13 การกระจายสินค้า หมายถึง การกระจายสินค้าในด้านสถานที่กระจายสินค้า วิธีการกระจายสินค้า และการศึกษาโอกาสการตลาดมะม่วง

5.14 การเคลื่อนย้ายผลผลิต หมายถึง การเคลื่อนย้ายผลผลิตในด้านการขนส่งระดับประเทศ ระดับต่างประเทศ ทั้งการขนส่งทางทะเล และการขนส่งทางอากาศ

5.15 การส่งออกต่างประเทศ หมายถึง กระบวนการการส่งออกมะม่วงไปยังตลาดต่างประเทศ

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางในการวางแผนดำเนินการพัฒนาและส่งเสริมการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงให้เหมาะสมกับเกษตรกรจังหวัดอ่างทอง และพื้นที่อื่นที่มีสภาพคล้ายคลึงกัน

6.2 เกษตรกรสามารถนำผลการวิจัยไปพัฒนาการจัดการโซ่อุปทานมะม่วงของตน เพื่อการผลิตมะม่วงที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น